

Ceramika siwa z badań parcel przy ulicy Bolesława Chrobrego (Świętojańska) w obrębie kwartału IX w Stargardzie¹

WSTĘP

Omówiona w niniejszym artykule średniowieczna ceramika siwa pochodzi z badań archeologicznych kwartału IX polokacyjnego Stargardu (ilustr. 1). Z powierzchni blisko 12000 m² pozyskano łącznie 23773 fragmenty średniowiecznych siwaków. W tym artykule omówiono 3445 ułamków ceramiki siwej pozyskanej z parcel przy ulicy Bolesława Chrobrego² (ilustr. 2). Stanowią one nieco ponad 14% wszystkich siwaków odnalezionych podczas badań kwartału IX. Ponadto na parcelach przy ulicy Bolesława Chrobrego zarejestrowano 1156 fragmentów ceramiki innych gatunków. Udział ceramiki siwej przy interesującej nas ulicy jest więc znaczący i oscyluje na poziomie około 75%.

¹ Niniejszy tekst jest drugim omówieniem ceramiki siwej z kwartału IX, dotyczącym parcel przy ul. Bolesława Chrobrego. Do tej pory drukiem ukazało się jedno opracowanie tego gatunku ceramiki z kwartału IX, zob. A. Zyśko, *Ceramika siwa z badań parcel przy przedłużeniu ulicy Władysława Łokietka (Targ Drzewny) w obrębie kwartału IX w Stargardzie*, „Stargardia”, t. VI, 2011, s. 89-109. Artykuł stanowi fragment pracy magisterskiej autora: *Średniowieczna ceramika siwa z terenu kwartału IX Starego Miasta w Stargardzie*, Szczecin 2010 (maszynopis na Wydziale Humanistycznym Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego oraz w zbiorach Działu Archeologii Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie).

Badaniami kierował dr Marcin Majewski. Ratownicze prace wykopaliskowe przeprowadzono w latach 2007-2008 w obrębie ulic: Bolesława Chrobrego (dawna Świętojańska), Kazimierza Wielkiego (dawna Wielkomłyńska), Grodzkiej (dawna Kołodziej) i przedłużenia ulicy Władysława Łokietka (dawny Targ Drzewny). Numerację kwartału podano za planem katastralnym miasta z 1724 r. sporządzonym przez M.F. Schwadtkena, który został przyjęty jako podstawa kartograficzna w badaniach architektoniczno – archeologicznych Starego Miasta w Stargardzie. Stanowisko archeologiczne: Stargard 11a (AZP: 32-10/167), miasto lokacyjne wpisane do rejestru zabytków pod nr 40, decyzją KL.-V-0/19/55 z dnia 22 kwietnia 1955 r.

Z parcel przy ulicy Władysława Łokietka pozyskano łącznie 1992 fragmenty, a z parcel przy ulicy Kazimierza Wielkiego 3820 fragmentów ceramiki siwej. Ceramika z działek wymienionych ulic została, razem z omawianymi tutaj siwakami pozyskanymi przy ulicy Bolesława Chrobrego, poddana wspólnej klasyfikacji. Zastosowanie różnych metod i podziałów odbywało się dla znacznego zbioru ceramiki (łącznie 9257 fragmentów). Niektóre konkluzje występujące w dalszej części artykułu są wysunięte na podstawie wspólnej analizy siwaków pozyskanych z działek przy trzech wymienionych ulicach.

Pozostałe 14516 fragmentów siwaków, które zostały wydobyte z działek przy ulicy Grodzkiej, jest w trakcie opracowywania.

² Z parcel przy ulicy Władysława Łokietka pozyskano łącznie 1992 fragmenty, a z parcel przy ulicy Kazimierza Wielkiego 3820 fragmentów ceramiki siwej. Ceramika z działek wymienionych ulic została, razem z omawianymi tutaj siwakami pozyskanymi przy ulicy Bolesława Chrobrego, poddana wspólnej klasyfikacji. Zastosowanie różnych metod i podziałów odbywało się dla znacznego zbioru ceramiki (łącznie 9257 fragmentów). Niektóre konkluzje występujące w dalszej części artykułu są wysunięte na podstawie wspólnej analizy siwaków pozyskanych z działek przy trzech wymienionych ulicach.

Pozostałe 14516 fragmentów siwaków, które zostały wydobyte z działek przy ulicy Grodzkiej jest w trakcie opracowywania.

PODSTAWY ANALIZY ZBIORU

Duża liczba materiału ceramicznego, zgromadzonego podczas badań kwartału IX w Stargardzie (łącznie 23773 fragmenty siwaków), spowodowała zastosowanie dwóch metod kwantyfikacji. Podstawowym aspektem jest zliczenie wszystkich fragmentów ceramiki. Druga metoda ma pozwolić na wyliczenia szacunkowe zbioru ceramiki. W tym przypadku podjęto próbę obliczenia minimalnej liczby naczyń. Wyniki uzyskano za pomocą zliczenia zachowanych wylewów. Należy podkreślić, że metoda wyliczenia minimalnej liczby naczyń na podstawie wylewów pozwala na jednoczesne sklasyfikowanie naczyń wedle typów funkcjonalnych³. Zastosowanie metod kwantyfikacji ma na celu przeniesienie opisowych identyfikatorów naczyń siwych na relacje ilościowe, co pozwala na ujęcie zbioru ceramiki w zestawieniach statystycznych.

Zastosowane metody kwantyfikacji pozwoliły określić liczbę minimum 322 naczyń, na 3445 fragmentów późnośredniowiecznej ceramiki siwej pozyskanej z parcel przy ulicy Bolesława Chrobrego. Nie uwzględniono tutaj siwaków średniowiecznych odnalezionych na złożach wtórnych.

Omawiany zbiór ceramiki został podzielony ze względu na charakterystyczne partie naczyń (partie brzegowe, dna, ucha, partie ornamentowane i zdobione). Pozwoliło to na wydzielenie głównych typów funkcjonalnych naczyń, takich jak garnki, dzbany, kubki i inne. Dodatkowo na podstawie zachowanych partii brzegowych wydzielono podstawowe typy w poszczególnych rodzajach funkcjonalnych. Typologię naczyń siwych zaczerpnięto z analizy ceramiki pozyskanej podczas badań archeologicznych w Kołobrzegu⁴. Przyczyną tego zabiegu było podobieństwo asortymentu naczyń siwych, a także podobny czas powstania i rozkwitu obu miast, jak i ich status w średniowieczu⁵. Należy dodać, że nie wszystkie typy poszczególnych rodzajów naczyń z Kołobrzegu znalazły swoje odpowiedniki w Stargardzie i na odwrót. Informacje o szczegółach dotyczących typów funkcjonalnych i zaistniałych różnicach zawarte są w miejscach opisujących kolejne rodzaje naczyń analizowanego zbioru ceramiki.

GARNKI O KULISTYCH DNACH

Łącznie ze wszystkich parcel przy ulicy Bolesława Chrobrego uzyskano liczbę minimum 208 garnków o kulistych dnach. Stanowią one około 65% sklasyfikowanych naczyń siwych z interesującego nas okresu późnego średniowiecza z parcel przy tej ulicy.

Do grupy garnków o kulistych dnach (w niemieckiej literaturze funkcjonujących pod nazwą *kugeltopf*⁶) zaliczono także te garnki kulistodenne, które zostały

³ M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika miasta lokacyjnego w Kołobrzegu*, Kołobrzeg, 1995, s. 16.

⁴ Ibidem, s. 26-36.

⁵ A. Zysko, *Ceramika siwa z badań parcel...*, op.cit., s. 91-92, tam dalsza literatura.

⁶ H. Lüdtkke, *Die mittelalterliche Keramik von Schleswig. Ausgrabung Schild 1971-1975*, „Ausgrabungen in Schleswig, Berichte und Studien”, Bd. 4, Neumünster, 1985, s. 44-45.

zaopatrzone w trzy nóżki (w niemieckiej literaturze określane jako *grapen*⁷). Bazę stanowią 34 typy opracowane dla ceramiki kołobrzesckiej⁸, wzbogacone o cztery dodatkowe typy nie występujące w Kołobrzegu, a zarejestrowane w materiałach ceramicznych z parcel przy ulicy Bolesława Chrobrego⁹. Należy także wspomnieć, że w omawianym zbiorze ceramiki nie wystąpiło kilka typów, które zarejestrowano w Kołobrzegu¹⁰.

Wśród garnków o kulistych dnach najpopularniejsze były naczynia zaklasyfikowane do typu 1. Typ ten charakteryzuje lekko zwężająca się szyjka oraz lekko wychylony na zewnątrz i pogrubiony wylew z wrębem. Zarejestrowano łącznie 40 naczyń typu 1a oraz 19 typu 1b, który jest w większości reprezentowany przez *grapeny*. Średnice wylewów typu 1a oscylują w granicach 9-14 cm, zaś typu 1b w granicach 10-15 cm (np. ilustr. 9:A1, C1; 6:A3; 10:A2). Garnki typu 1a występują w obiektach i nawarstwieniach datowanych od przełomu XIII i XIV w. do początków XV stulecia. Garnki typu 1b zaczynają się pojawiać w początkach XIV w.

Aż 27 naczyń zaklasyfikowano do typu 2 (np. ilustr. 6:A5; 7:A3; 9:A2;). Garnki te mają ostro zakończony brzeg wylewu. Chronologicznie występują w tym samym czasie co garnki kulistodenne typu 1a. Średnice ich wylewów to 9-14 cm, chociaż zarejestrowano także naczynie o średnicy 17 cm.

Dwa naczynia zaliczono do typu 3. Średnice wylewów wyniosły 12 oraz 13 cm, a charakteryzuje je lekkie przewężenie (ilustr. 12:B2). Garnki te występują od przełomu XIII i XIV w. do mniej więcej końca wieku XIV. Identyczne ramy chronologiczne mają garnki typu 4, które reprezentuje sześć naczyń (ilustr. 7:A1; 12:A4). Ich średnice oscylują między 11-15 cm, chociaż w jednym przypadku średnica wyniosła 22 cm.

Garnki typu 5 reprezentuje 14 naczyń, które mają średnice wylewów w granicach 9-12 cm (np. ilustr. 6:A6; 8:A4, B1). Występują one od 1. połowy XIV w. po przełom XIV i XV w.

Z kolei tylko jedno naczynie zaliczono do typu 6 (ilustr. 9:B1). Należy je datować na co najmniej połowę XIV w.

Trzy naczynia, których wylewy są wywinięte na zewnątrz i zaopatrzone we wrąb, zaliczono do typu 7. Średnice w dwóch możliwych do zmierzenia przypadkach wyniosły po 9 cm (np. ilustr. 6:A2).

Do typu 8 zaklasyfikowano dwa naczynia o średnicach wylewów równych 14 cm (ilustr. 3:6; 11:5). Naczynia wystąpiły w kontekstach datowanych na 1. połowę XIV w.

Garnki typu 9 podzielono na dwa podtypy (9a oraz 9b). Cztery naczynia zaliczono do typu 9a, zaś trzy do typu 9b (np. ilustr. 6:B1). Jedno z naczyń typu 9a o średnicy 11 cm (ilustr. 3:2), a także jedno z naczyń typu 9b o średnicy 15 cm (ilustr. 5:A1) wystąpiły w tym samym kontekście, datowanym na 1. połowę XIV w.

⁷ Nazwa zaczerpnięta od mających podobny wygląd i budowę kociołków z metalu.

⁸ M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika...*, op.cit., s. 27, ryc. 10.

⁹ Garnki o kulistych dnach typów 36 oraz 38 wystąpiły także na parcelach przy ulicy Władysława Łokietka, zob. A. Zysko, *Ceramika siwa z badań parcel...*, op.cit., s. 93-95. Z kolei trzy egzemplarze garnków kulistodennych typu 38b zarejestrowane w materiale ceramicznym z zachodniej części kwartału V w Stargardzie, zob. P. Romanowicz, A. Zysko, *Średniowieczna ceramika naczyniowa*, [w:] Archeologia Stargardu, t. I. Badania zachodniej części kwartału V, K. Kwiatkowski (red.), Stargard 2012, s. 91-92.

¹⁰ Numery tych typów zostały w tekście opuszczone.

Egzemplarze typu 10 mają średnice wylewów osiągające od 10 do 16 cm. Jedno z czterech naczyń tego typu o średnicy 13 cm odnaleziono w kontekście datowanym na 1. połowę XIV w. (ilustr. 3:7).

Na 2. połowę XIV w. datuje się garnki typu 11, gdzie zaliczono łącznie minimum osiem naczyń. Średnice ich wylewów oscylują w granicach 12-16 cm (np. ilustr. 6:A4; 11:6).

Zaledwie dwa naczynia są identyfikowane z typem 12, który charakteryzuje wałeczkowate ukształtowanie wylewu. Są to duże garnki o średnicach 16 (ilustr. 11:3) oraz 21 cm (ilustr. 4:1). Datowane są na co najmniej 2. połowę XIV w.

Trzy egzemplarze zaklasyfikowano do typu 13 (np. ilustr. 9:B2). W dwóch przypadkach udało się zmierzyć średnice wylewów, które wyniosły 15 cm (np. ilustr. 12:A2).

Po dwa naczynia zaliczono zaś do typów 14 oraz 16 garnków kulistych. Reprezentują je duże naczynia o średnicach 22 (ilustr. 10:A3) oraz 25 cm (ilustr. 3:4) dla typu 14 oraz 19 i 28 cm dla typu 16. Omawiane garnki wystąpiły w kontekstach datowanych na XIV w.

Do typu 17 zaliczono siedem naczyń o średnicach od 14 do 20 cm (np. ilustr. 13:A2; 5:A2). Garnki te charakteryzują wydłużone wylewy z delikatnie zaznaczonym wrębem. Naczynia tego typu występują już w 2. połowie wieku XIII.

Naczynia typu 18 o szpiczastych wylewach zaopatrzonych we wrąb pojawiają się od końca wieku XIII i występują do końca wieku następnego. Średnice sześciu garnków zawierają się w granicach od 8 do 14 cm (np. ilustr. 12:A3).

Garnki typów 19-34 są związane prawdopodobnie z grapenami¹¹. Średnice większości wylewów typów 19-34¹² oscylują w granicach 9-14 cm (np. typ 19: ilustr. 4:7; 8:A5; typ 20: ilustr. 8:A2; 12:B4; typ 21: ilustr. 11:8; typ 23: ilustr. 5:B2; 8:A1; typ 24: ilustr. 5:B1, B4; 13:B1; typ 28: ilustr. 9:C2; typ 33: ilustr. 4:5; typ 34: ilustr. 3:3; 13:B2). Wymienione typy występują przede wszystkim w 2. połowie XIV w. Jednak niektóre egzemplarze można znaleźć w kontekstach datowanych na 1. połowę tego wieku. Z kolei najmłodsze formy wychodzą poza wiek XIV i można je zidentyfikować w obiektach i nawarstwieniach datowanych na wiek XV. Dla typów 19-34 sklasyfikowano łącznie minimum 32 naczynia. **Spośród tej grupy uwagę zwraca kugeltopf zaklasyfikowany do typu 24. Ma on średnicę wylewu równą 9 cm przy wysokości 11,5 cm (ilustr. 13:A1). Ciekawie prezentuje się także miniaturka zaklasyfikowana do typu 32. Jej średnica wylewu wynosi zaledwie 6 cm (ilustr. 5: B3).**

Kolejne typy garnków kulistych zostały wydzielone wyłącznie na podstawie odnalezionych wylewów z kwartału IX w Stargardzie. Typ 35 reprezentuje jedno naczynie o **wyciągniętym lekko na zewnątrz wylewie, dodatkowo zaopatrzonym we wrąb**. Średnica wylewu tego garnka, datowanego na XIV w., wyniosła 8 cm. Również tylko jedno naczynie zaklasyfikowano do typu 37. Wylew o średnicy 22 cm jest zaokrąglony i zaopatrzony we wrąb. Występowanie chronologiczne tego naczynia należy upatrywać w 1. połowie XIV w.

Trzy naczynia o pionowo uformowanych i owalnych wylewach zaklasyfikowano

¹¹ A. Zysko, *Ceramika siwa z badań parcel...*, op.cit., s. 94, przyp. 20.

¹² Na omawianych parcelach przy ulicy Bolesława Chrobrego nie zidentyfikowano kilku typów garnków o kulistych dnach, które tutaj pominięto. Dotyczy to typów: 22, 25, 26, 27, 29, 30 oraz 31.

do typu 36 (np. ilustr. 11:7). Średnice wylewów zawierają się w granicach 13-14 cm. Garnki tego typu występują od 1. połowy XIV w. po co najmniej przełom XIV i XV w.

Garnki o kulistych dnach typu 38 należy identyfikować z kugeltöpfami. Wydzielono tutaj dwa podtypy. Dwa naczynia zaliczono do typu 38a. Są to dwa średniej wielkości garnki o średnicach wylewów 15-16 cm. Wylewy tych naczyń są wychylone i wyciągnięte na zewnątrz, dodatkowo zaopatrzone we wrąb. Do typu 38b zaliczono cztery naczynia o średnicach wylewów w granicach 20-24 cm. Wylewy tego podtypu są masywniejsze, co jest wynikiem zwiększonych średnic i wielkości naczyń. Naczynia typu 38 występują od 1. połowy XIV w. do schyłku tego stulecia.

Na sklasyfikowanie do poszczególnych typów nie pozwoliły wylewy od 10 naczyń. Problemem był tutaj generalnie słaby stan zachowania poszczególnych partii, a także ich zbyt małe rozmiary. Nie ma jednak większych wątpliwości, że fragmenty tych wylewów należy łączyć z garnkami o kulistych dnach.

DZBANY O KULISTYCH DNACH

Oprócz garnków o charakterystycznym kulistym dnie występują także dzbany. W odróżnieniu od garnków, dzbany mają wypukłości na dnie spełniające rolę nóżek. Naczynia te w niemieckiej literaturze funkcjonują pod nazwą *Standlappenkannen*¹³ albo *Dreiknubbenkannen*¹⁴. Zarejestrowano minimum 27 dzbanów o kulistym dnie.

Dzbany typu 1a mają prosto ukształtowany i delikatnie zgrubiały brzeg wylewu. Dziewięć naczyń tego typu ma średnice wylewów w granicach 8-11 cm (np. ilustr. 11:1). Tylko w jednym przypadku udało się zmierzyć średnicę wylewu dzbana kulistodennego typu 1b. Wyniosła ona 10 cm. Trzy zidentyfikowane naczynia tego typu mają zgrubiałe i wychylone na zewnątrz brzegi wylewów, które tworzą niewielki okap (ilustr. 11:2). Dzbany odmiany 1c mają średnice wylewów w granicach 12 do 15 cm. Jeden z egzemplarzy oprócz śladu zarysowującego się dziobka, ma też charakterystyczny rowek na wierzchniej stronie wylewu (ilustr. 4:4). Partie brzegowe zarejestrowanych dziewięciu egzemplarzy są zachylone do wewnątrz. Dzbany kulistodenne typu 1 występują od 2. połowy XIII w. po schyłek XIV stulecia.

Do dzbanów typu 1 zaliczono także wylewy pięciu naczyń, których słaby stan zachowania nie pozwolił na dokładną interpretację i zaklasyfikowanie do jednego z trzech powyższych podtypów. Ponadto do zbioru dzbanów kulistych zaliczono także jeden egzemplarz, który z powodu słabego zachowania partii brzegowej nie został sklasyfikowany w ramach szczególnego typu.

GARNKI Z PŁASKIM DNEM

Do zbioru garnków z płaskim dnem zaklasyfikowano 21 naczyń. W analizowanej grupie ceramiki nie zarejestrowano typów garnków o numerach: 5, 7, 8 oraz

¹³ H. Lüdtke, *Die mittelalterliche Keramik...*, op.cit., s. 47, Taf. 16.9.

¹⁴ Za: M. Rębkowski, *Średniowieczna ceramika ...*, op.cit., s. 30.

10¹⁵. W omawianym zbiorze garnki z płaskim dnem stanowią ponad 6,5% zidentyfikowanych naczyń.

Garnki typu 1 zostały podzielone na dwa podtypy. Są to naczynia zaopatrzone w wylewy wychylone na zewnątrz i dodatkowo zaopatrzone we wrąb i okap. Do typu 1a, który ma silniej zaakcentowane partie brzegowe, zaliczono dwa naczynia o średnicach 12-13 cm. Trzy garnki zaklasyfikowane do typu 1b mają średnice wylewów wielkości 10-15 cm (np. ilustr. 11:4). Naczynia typu 1 występują od końca XIII w., po przełom wieku XIV i XV.

Do typu 2 garnków z płaskim dnem zaliczono trzy naczynia. Charakterystyczną cechą jest prostokątnie ukształtowany wylew z wrębem. Średnice wylewów oscylują w granicach 9-14 cm (np. ilustr. 12:B3). Występowanie garnków typu 2 stwierdzono w kontekstach datowanych od 2. połowy XIII w. po połowę wieku następnego.

Garnki z płaskim dnem typu 3 zostały podzielone na trzy podtypy, które różnią się uformowaniem i wielkością wychylonych na zewnątrz wylewów. Do typu 3a zaklasyfikowano łącznie siedem naczyń o średnicach esowatych wylewów 10-15 cm (np. ilustr. 9:B3). Wyjątek stanowi tutaj pojedynczy duży egzemplarz o średnicy wylewu równej 22 cm (ilustr. 8:A3). Po jednym egzemplarzu zaliczono do pozostałych dwóch podtypów: 3b oraz 3c. Średnice ich wylewów wyniosły odpowiednio 11 i 13 cm. Garnek typu 3b ma profilowany brzeg (ilustr. 7:A2), natomiast brzeg garnka typu 3c jest wałeczkowato pogrubiony (ilustr. 10:D1). Egzemplarze garnków typu 3 wystąpiły w kontekstach datowanych na XIV w.

Tylko jedno naczynie przypisano do typu 4a. Ma ono podłużny esowaty profil wylewu o średnicy 11 cm i wystąpiło w kontekście datowanym na 2. połowę XIV w. (ilustr. 12:A1). Garnków odmiany 4b nie zarejestrowano zaś w materiale ceramicznym ze Stargardu, w przeciwieństwie do ich występowania w Kołobrzegu.

Typ 6 garnków z płaskim dnem reprezentują dwa naczynia o szpiczasto zakończonych brzegach. Są to małe garnki o średnicach wylewów równych 8 cm (ilustr. 10:A1) oraz 9 cm. Garnki tego typu datuje się na wiek XIV.

Jeden garnek o średnicy wylewu równej 16 cm został zaliczony do typu 9. Wylew tego naczynia nie ma wrębu lecz został zaopatrzony w niewielki okap. Naczynie wystąpiło w kontekście datowanym na około połowę XIV w.

DZBANY Z PŁASKIM DNEM

Zidentyfikowano minimum 31 dzbanów z płaskim dnem. W analizowanej grupie nie zarejestrowano egzemplarzy typów 3, 4, 5 oraz 6, które występowały w Kołobrzegu¹⁶. Wyróżniono natomiast dla zbiorów ze Stargardu nowy typ 7, który nie funkcjonował w materiałach kołobrzeskich.

Największą grupę dzbanów z płaskim dnem stanowią naczynia typu 1. Charakteryzuje je ukształtowanie wylewu, który tworzy wyodrębniony od szyjki kołnierz. Dzbany typu 1 dzielą się na kilka podtypów. Dwa naczynia zaklasyfikowano do typu 1a. Średnice ich profilowanych wylewów wyniosły odpowiednio 9 oraz 10 cm (ilustr. 4:8). Dzbany wystąpiły w kontekstach datowanych na wiek XIV.

¹⁵ Ibidem, s. 31-32, ryc. 11. Dotyczy to także parcel przy innych ulicach kwartału IX.

¹⁶ Ibidem, s. 32-33, ryc. 12.

Najliczniej grupę dzbanów płaskich typu 1 reprezentuje odmiana 1b. Zaliczono tutaj aż 12 naczyń. Od typu 1a odróżnia je brak środkowego żeberka na profilowanym wylewie. Średnice wylewów naczyń oscylują w granicach 8-14 cm. Omawiane dzbany występują od 2. połowy XIII w. po przełom wieku XIV i XV. Należy dodać, że dwa egzemplarze naczyń tego typu były zaopatrzone w dziobek. Ciekawym egzemplarzem jest dzban, który jest zdobiony skośnymi rowkami przy brzegu wylewu, a także motywem radełkowym pod wylewem (ilustr. 4:2). Najpewniej okaz ten pochodzi z okresu około połowy XIV w. Średnica jego wylewu równa jest 9 cm.

Naczynia typów 1c i 1d łączy ten sam okres występowania. Oba typy występują od 1. połowy XIV stulecia, po co najmniej przełom XIV i XV w. Wylewy dwóch zidentyfikowanych dzbanów typu 1c są płaskie. Udało się w jednym przypadku ustalić średnicę wylewu równą 11 cm. Z kolei odmiana 1d ma lekko pochylony do środka naczynia wylew z zaakcentowanym lekkim wrębem (ilustr. 3:5). Średnice wylewów tych naczyń zawierają się w granicach 9-12 cm. Zidentyfikowano minimum trzy naczynia typu 1d.

Wylewy dzbanów typu 1e są dość masywne. Jeden z nich jest bogato zdobiony. Ma on podwójny ornament radełkowy, którego jedno pasmo ulokowane jest przy brzegu wylewu, a drugie niewiele poniżej. Z kolei przy przejściu szyjki w brzusiec występuje motyw zdobienia dookólnymi trójkątami (ilustr. 6:A1). Dzbany ma średnicę wylewu równą 8,5 cm. Jego datowanie przypada na co najmniej połowę XIV w. Drugi egzemplarz ma średnicę wylewu równą 9 cm (ilustr. 10:B1).

W prezentowanym materiale zarejestrowano tylko dwa podtypy dzbanów płaskich typu 2. Jedno naczynie zaliczono do typu 2b. Wylew, który jest przedłużeniem szyjki ma tutaj wcięcie po swojej zewnętrznej stronie. Jego średnica wyniosła 10 cm. Z kolei dwa dzbany zostały zaklasyfikowane do typu 2c. Średnice ich wylewów wyniosły 12 (ilustr. 10:B2) oraz 14 cm (ilustr. 7:A4). Charakteryzuje je dość mocne wyprofilowanie, a także wychylenie lekko do wnętrza lub na zewnątrz naczynia. Naczynia typu 2b oraz 2c występują wyłącznie w zespołach XIV-wiecznych.

Nowym typem, niemającym swojego odpowiednika dla ceramiki kołobrzesckiej jest typ 7. Zaliczono tutaj dwa dzbany o prostych wylewach pokrytych pasmami dookólnych żłobków. Mają one formę zbliżoną do kubków z prostym wylewem. Średnice wylewów naczyń wynoszą 8 cm. Na fragmentarycznie zachowanym wylewie pozostał ślad dolepienia ucha. Drugi egzemplarz zachowany został niemal w całości. Jego wysokość wyniosła około 14,5 cm. Dno nosi ślady odcinania i ma średnicę równą 8 cm, a do wylewu dolepieno taśmowate ucho, które zachowało się ułankowo. Powierzchnia naczynia jest częściowo polerowana (ilustr. 13:C1). Naczynia typu 7 należy datować co najmniej na 2. połowę XIV stulecia.

Wśród pięciu niesklasyfikowanych do żadnego typu dzbanów z płaskim dnem, ciekawą formę prezentują trzy z nich. Są to dzbany o koniczynkowato uformowanym wylewie. W przeciwieństwie do kubków z tak ukształtowanymi wylewami, te występujące w dzbanach są bardziej masywne i mają większe średnice - w jednym możliwym do zmierzenia egzemplarzu średnica wyniosła 13 cm (ilustr. 7:B1). Datowanie tego rodzaju dzbanów przypada na XIV w.

KUBKI

Minimum 17 naczyń tego rodzaju zostało zarejestrowanych w analizowanym zbiorze. Kubki zostały podzielone ze względu na ukształtowanie wylewu. Pięć naczyń miało proste ukształtowanie wylewu przy średnicach od 7 (ilustr. 3:8) do 9 cm. Aż 12 naczyń miało zaś wylewy w kształcie czterolistnej koniczyny. Większość odnalezionych kubków jest datowana na wiek XIV.

MISY

W omawianym zbiorze stwierdzono występowanie czterech mis zaliczonych do typów 4, 6 oraz 8. Typ 4 reprezentuje tylko jedno naczynie. Jest to mała misa o średnicy wylewu równej 9 cm. Jej pogrubiony wylew jest wychylony na zewnątrz. Egzemplarz ze Stargardu datowany jest na 1. połowę XIV w. (ilustr. 5:B6).

Dość podobnie ukształtowany wylew mają misy typu 6. Jednak w przeciwieństwie do typu 4 są to duże naczynia, zapewne głębokie, o średnicach wylewów 26-28 cm (np. ilustr. 11:9). Odnaleziono tylko dwa naczynia tego typu. Ich miejsca w chronologii należy szukać w 2. połowie XIV w.

Małe misy odkryte w Kołobrzegu, a nieprzydzielone tam do żadnego typu, zostały dla stargardzkich znalezisk określone jako typ 8¹⁷. W omawianym zbiorze zarejestrowano jedno naczynie tego typu (ilustr. 5:B5). Krawędź wylewu tej misy jest lekko zaokrąglona. Nie udało się jednak ustalić jej średnicy. Stargardzkie naczynie jest datowane na około połowę wieku XIV.

POKRYWKI

Elementami nieodłącznie związanymi z naczyniami kuchennymi, a być może też i stołowymi są pokrywki. W omawianym zbiorze zarejestrowano sześć egzemplarzy pokrywek. Są to pokrywki stożkowate, a średnice ich wylewów wynoszą od 11 do 13,5 cm (np. ilustr. 3:1; 4:3, 6; 10:C1). Wszystkie pokrywki są datowane na wiek XIV.

INNE

Ciekawie prezentuje się luźno znalezione ucho, na którym zaobserwowano odciski palców. Jego datacja przypada od 1. połowy XIV w. do połowy tego stulecia (ilustr. 12: B1). Innym interesującym znaleziskiem jest wyciągnięty i prostokątnie ukształtowany uchwyt. Przylega on do partii brzuśca i pochodzi najprawdopodobniej od grapena (ilustr. 7:B2).

Wśród spotykanych ornamentowanych fragmentów naczyń warto wyróżnić partię brzuśca, zdobioną dookólną linią falistą (ilustr. 9:A3). Zastosowane zdobnictwo jest najprawdopodobniej nawiązaniem do naczyń tradycyjnych,

¹⁷ Ibidem, s. 34-35.

gdzie często taki ornament występuje. Omawiany fragment wystąpił w kontekście datowanym na 1. połowę XIV w.

PODSUMOWANIE

3445 fragmentów ceramiki siwej z parcel przy ulicy Bolesława Chrobrego stanowi, tak jak już wspomniano we wstępie, ponad 14% całości zbioru tego gatunku ceramiki, pozyskanego w trakcie badań kwartału IX.

Pod względem podziału ceramiki na typy funkcjonalne największą grupę tworzą garnki o kulistych dnach. Stanowią one ponad 65% zbioru naczyń siwych. W dalszej kolejności znaczący procent udziałów mają dzbany z płaskim dnem – ponad 9%, dzbany o kulistych dnach – ponad 8%, garnki z płaskim dnem – około 6,5%, oraz kubki – ponad 5%. Misy, tak samo jak pokrywki stanowią po mniej niż 2% zbioru naczyń. Należy także wspomnieć, że około 1,5% stanowią wylewy naczyń, które nie zostały zaklasyfikowane do żadnego typu funkcjonalnego. Udział procentowy poszczególnych typów funkcjonalnych z parcel przy ulicy Bolesława Chrobrego jest podobny do tego, który zaistniał w zbiorze siwaków z parcel przy ulicy Władysława Łokietka¹⁸. Zdecydowana przewaga garnków kulistodennych nad pozostałymi formami naczyń potwierdza ich dominację w większej części Pomorza Zachodniego, na zachód od linii Parsęty¹⁹.

Należy również zwrócić uwagę na analizę naczyń pod względem ich przeznaczenia. Na podstawie zachowanych wylewów ustalonych typów funkcjonalnych można przeprowadzić podział ceramiki na naczynia kuchenne i stołowe. Naczynia związane z kuchnią będą reprezentować garnki (kulistodenne oraz z płaskim dnem) oraz misy. Zastawę stołową wskazują wszystkie dzbany (zarówno te z płaskim dnem, jak i te z dnem kulistym) oraz kubki. W ten sposób otrzymano proporcję około 75% do 25% na korzyść naczyń związanych z kuchnią. Otrzymane wyniki są zbliżone do tych jakie zostały uzyskane przy analizie ceramiki siwej z parcel przy ulicy Władysława Łokietka na kwartale IX – naczynia kuchenne 70%, zastawa stołowa 30%²⁰.

Ceramika siwa powinna posłużyć w dalszych badaniach nad historią kwartału IX. Istotny wydaje się fakt konfrontacji ceramiki siwej z pozostałymi gatunkami ceramiki późnośredniowiecznej, w celu chociażby przeprowadzenia analizy pod względem produkcji lokalnej, a także próby ujęcia ceramiki w socjotopografii kwartału IX.

¹⁸ A. Zysko, *Ceramika siwa z badań parcel...*, op.cit.

¹⁹ T. Nawrołski, *Stan i problematyka badań nad produkcją garncarską na Pomorzu Zachodnim w późnym średniowieczu*, „Archeologia Polski”, t. XXIII, z. 1, 1978, s. 156; T. Nawrołski, M. Rębkowski, *Ein Beitrag zur Erforschung mittelalterlicher Keramik in Pommern*, „Offa” 52, 1995, s. 167.

Należy podkreślić, że w niektórych miejscach ukazuje się słaby stan badań archeologicznych lub ich całkowity brak.

²⁰ A. Zysko, *Ceramika siwa z badań parcel...*, op.cit., s. 100.

Zusammenfassung

Grauware aus der Forschungsarbeiten bei Bolesław Chrobry Straße (Johannisstraße) in den Parzellen des Quartals IX in Stargard

Während der Erforschung des Quartals IX (2007-2008) in Stargard wurden in den Parzellen bei Bolesław Chrobry Straße insgesamt 3445 Bruchstücke der spätmittelalterlichen Grauware geborgen. Anhand der erhaltenen Ausgüsse hat man in dieser Sammlung mindestens 322 Gefäße ermittelt. Als Grundlage für die Auswertung Stargarder Keramik diente die Keramik aus den Forschungsarbeiten in Kołobrzeg (Kolberg).

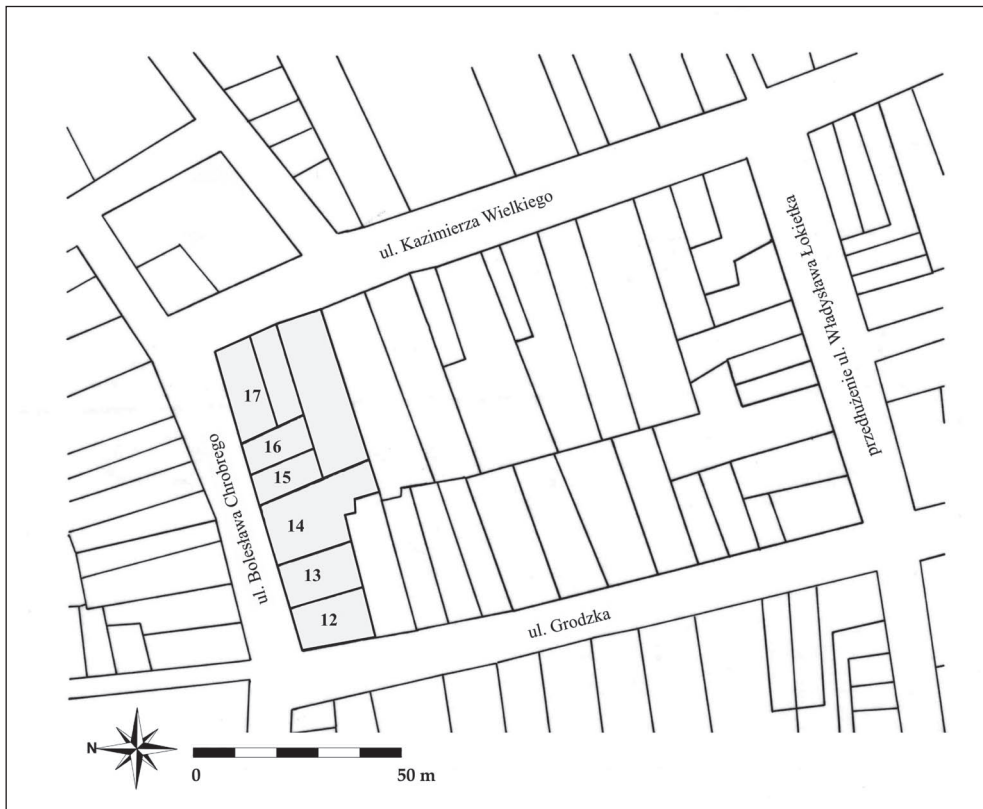
Die Graukeramik wurde in die Grundfunktionstypen eingeteilt. Bezüglich der Form überwiegen bei den Gefäßen die Kugeltöpfe, die etwa 65% der ganzen Sammlung der Grauware ausmachen. Bei den übrigen Gefäßtypen handelt es sich um Kannen (über 9% aller Gefäße) und Standbodentöpfe (ca. 6,5%), Kugeltöpfe (ca. 8%), Becher (ca. 5%) Schalen (ca. 2%) und Deckel (ca. 2%).

Das Ensemble der Grauware wurde nach Funktion der Gefäße eingeteilt. Kochgeschirr, vertreten von allen Töpfen und Schalen macht 75% der ganzen Sammlung aus. Tischgeschirr, vertreten von allen Kannen und Bechern machte 25% der kompletten Grauwaresammlung aus.

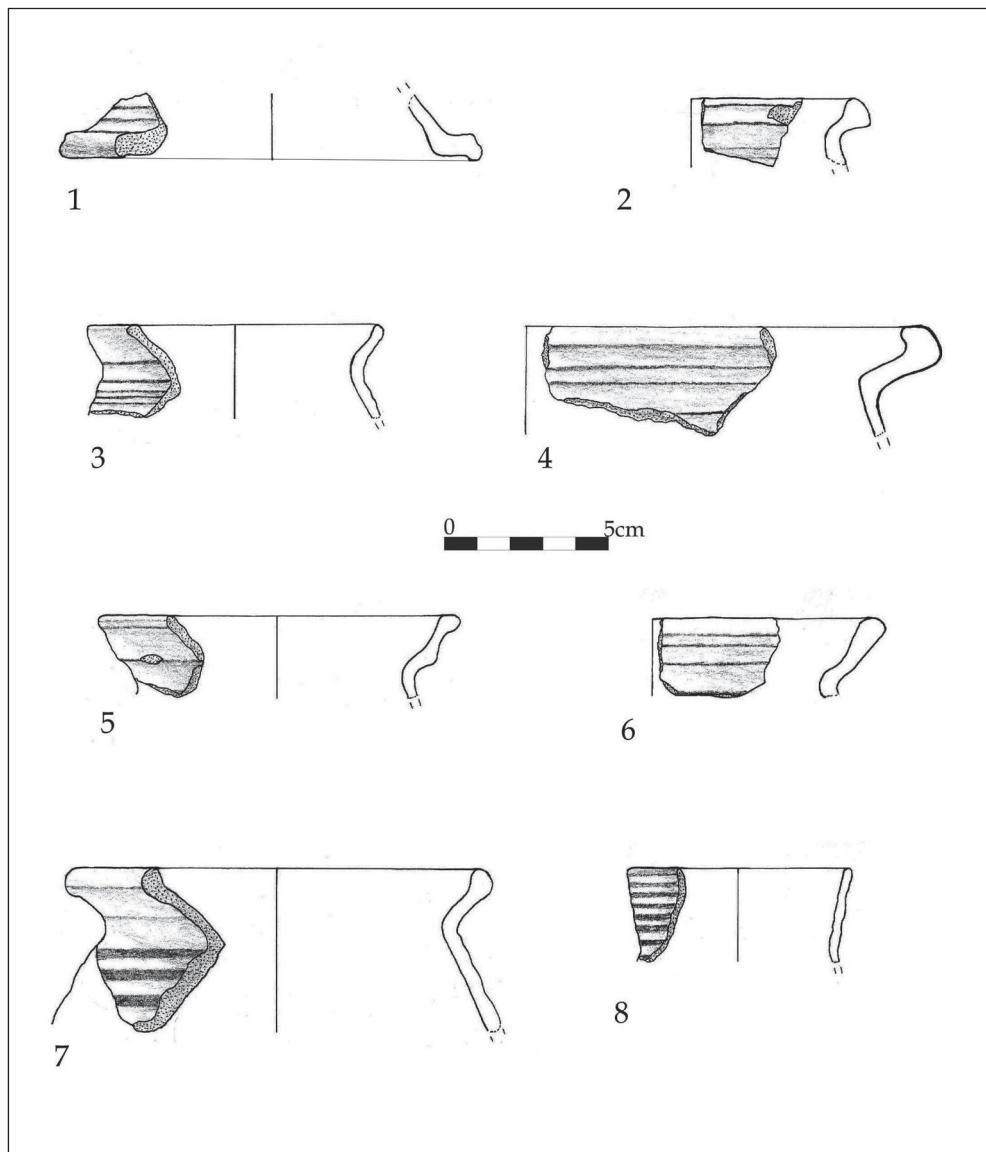
Unter der spätmittelalterlichen Keramik betrug der Anteil der Grauware etwa 75%. Dies bestätigt die Tendenz zur Dominanz der Grauware im Spätmittelalter im Hinterpommern. (ca. Mitte des 13.Jh. bis späten 15.Jh.).

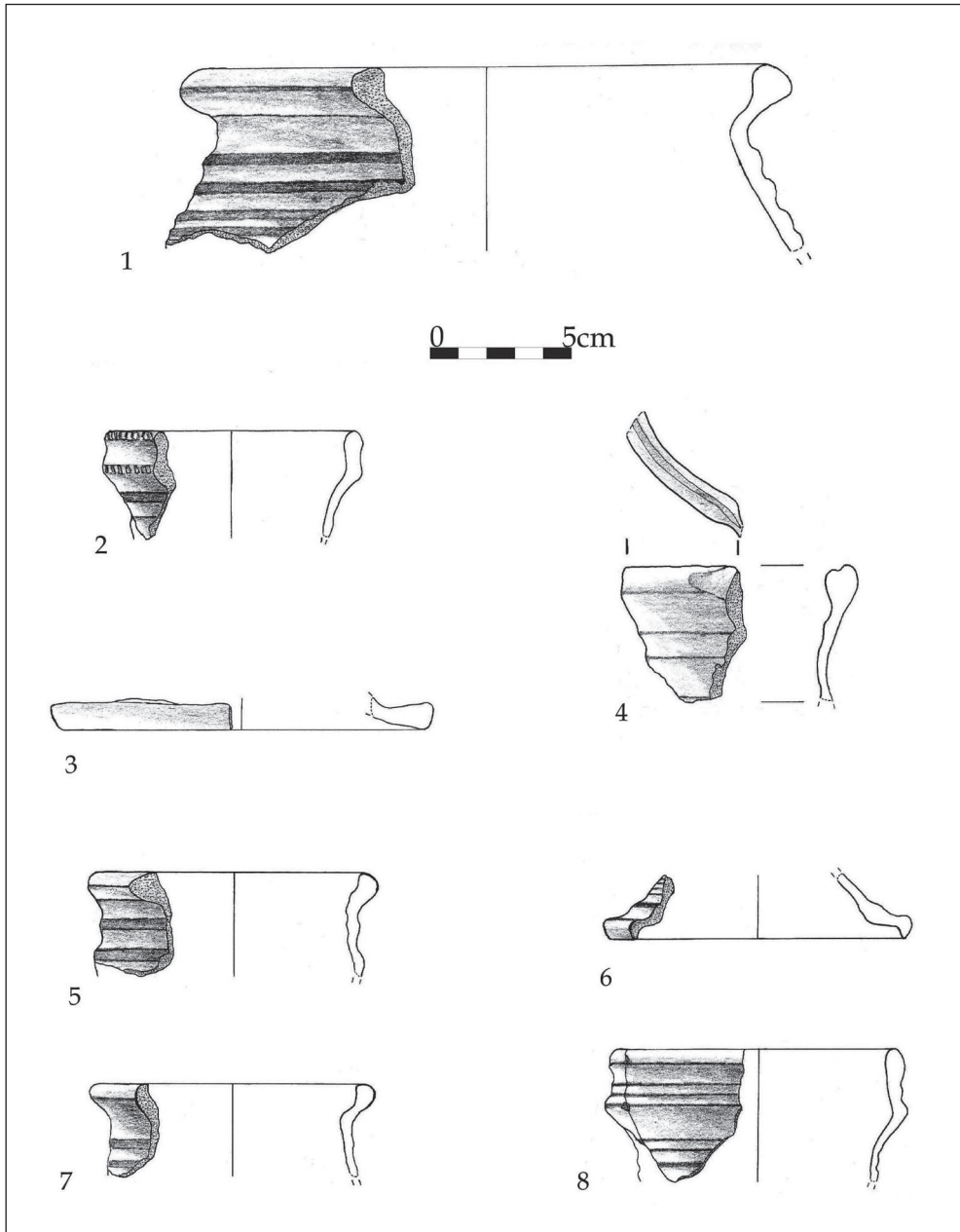
Ilustr. 1. Stargard. Stare Miasto z zaznaczonym terenem badań. Na podstawie przerysu planu katastralnego miasta według M. F. Schwadtkena z 1724 r.

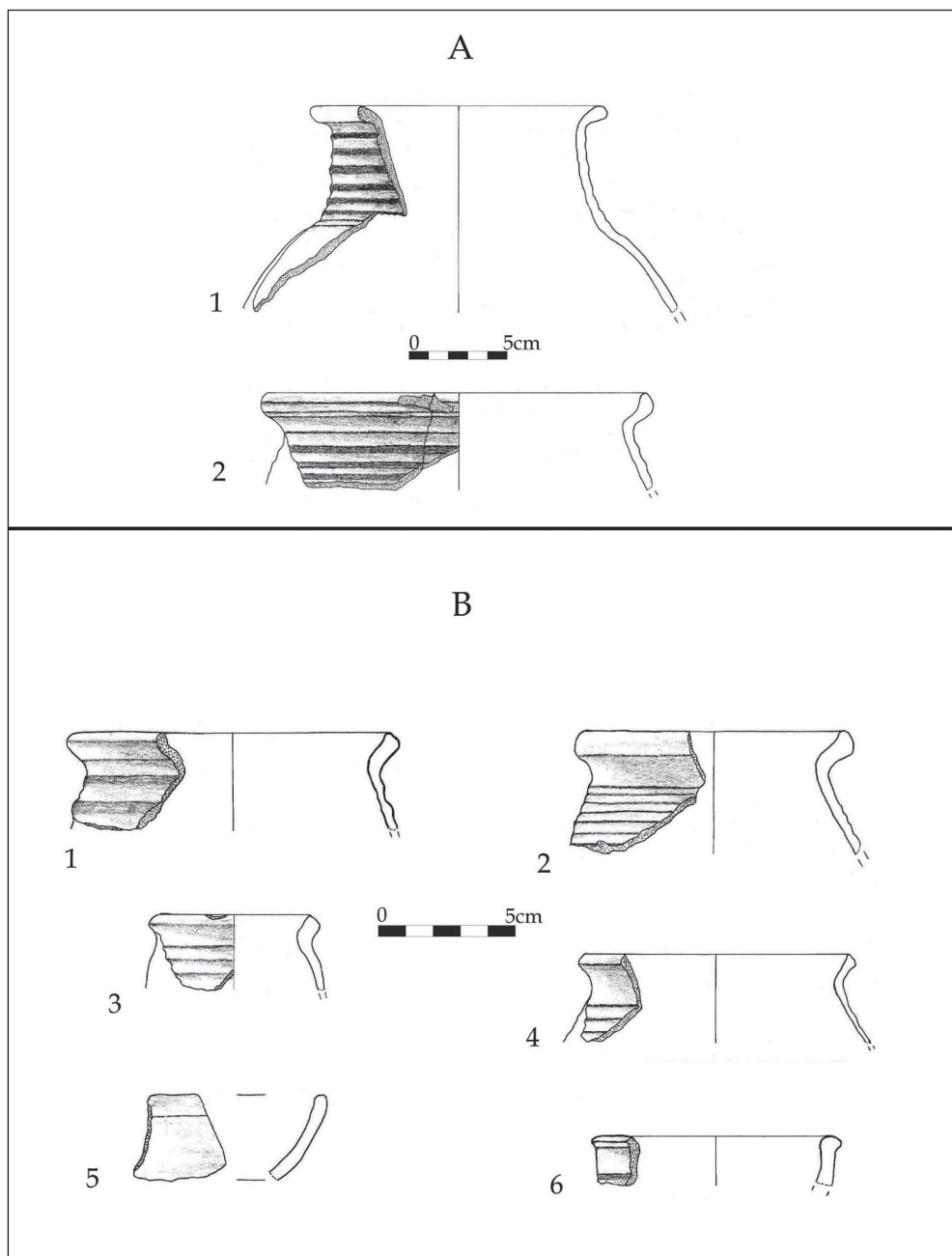
Ilustr. 2. Stargard. Kwartał nr IX według katastru M. F. Schwadtkena z zaznaczonymi parcelami zlokalizowanymi przy ulicy Bolesława Chrobrego. Opr. A. Zyśko.

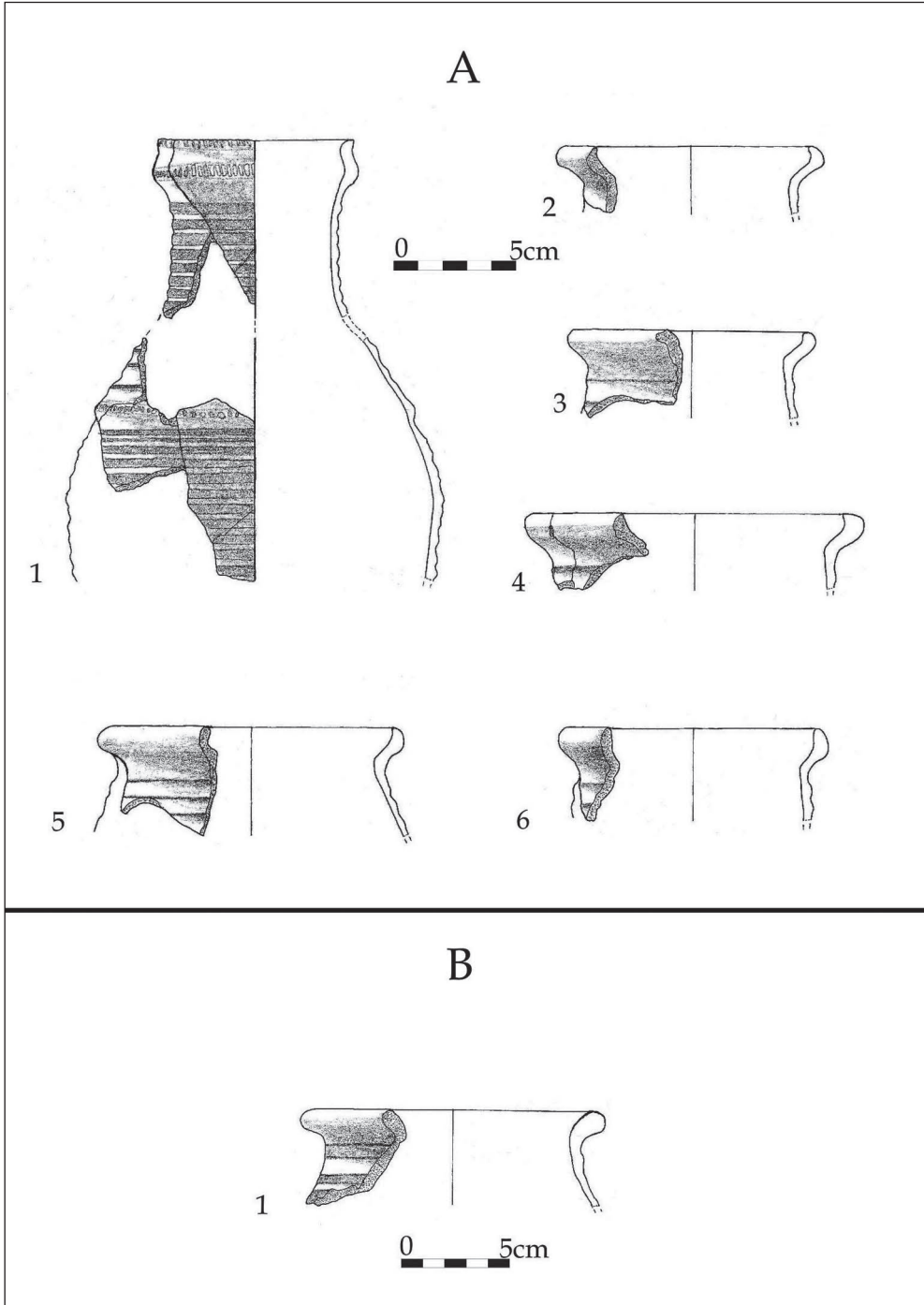
Ilustr. 3. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: w-wa III J.15 (nr inw. 54/J/Kw/M). Rys. A. Zyško.

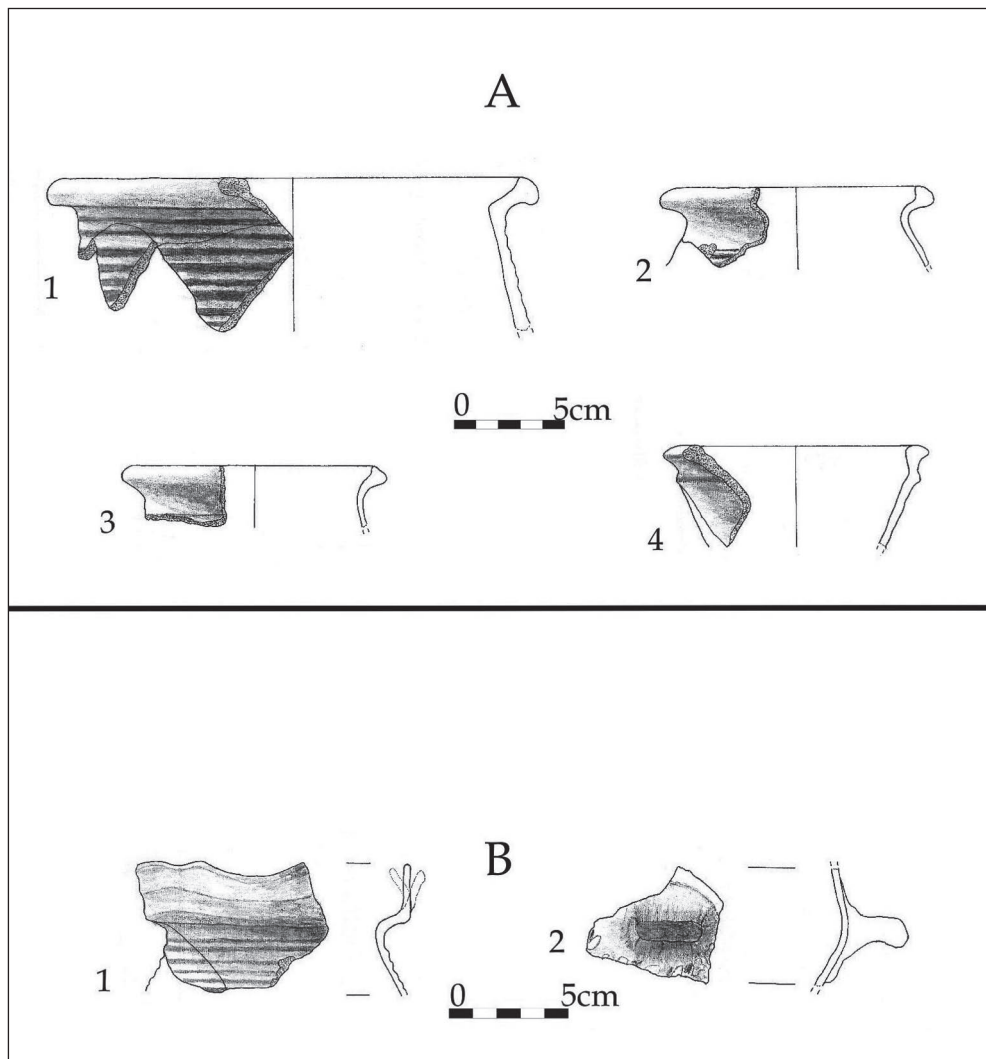
Ilustr. 4. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: ob. 1 J.17 (nr inw. 5/J/Kw/M). Rys. A. Zyśko.

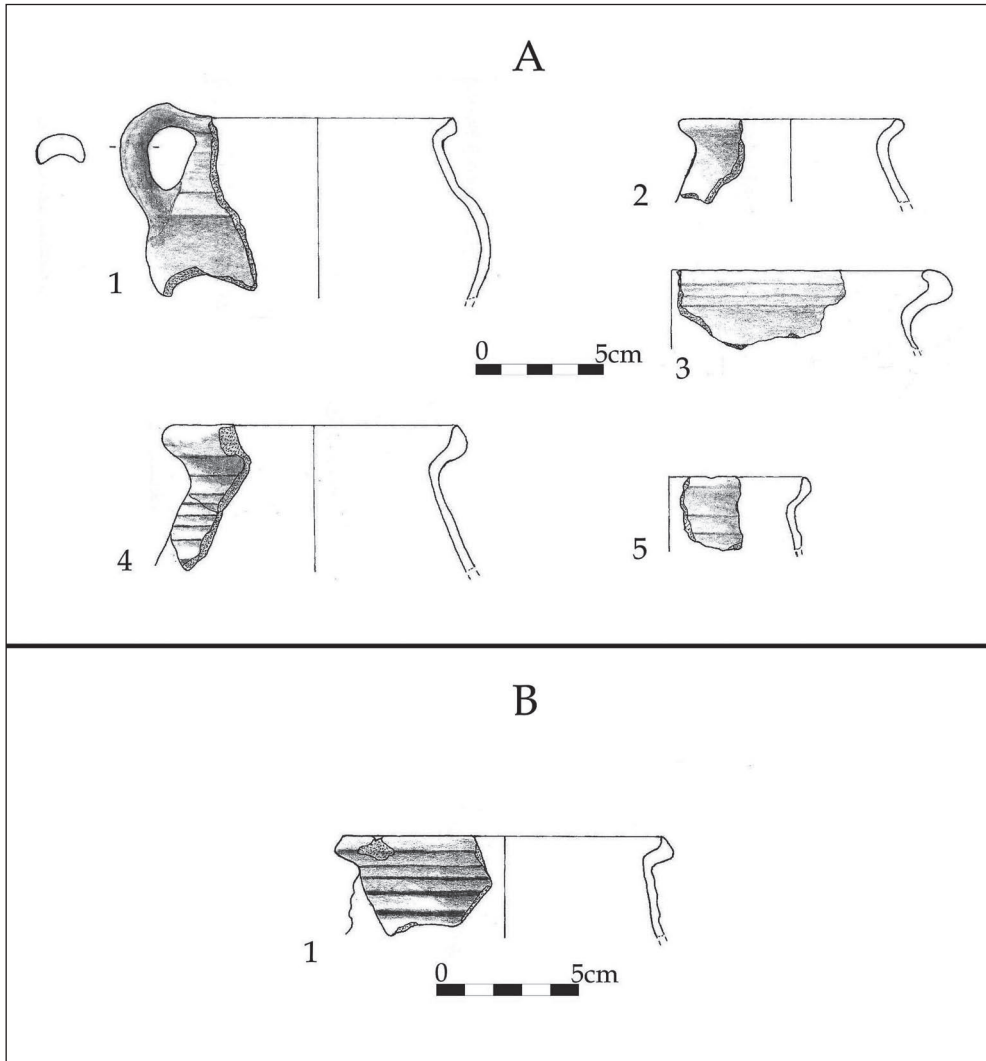
Ilustr. 5. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – w-wa III J.15 (nr inw. 54/J/Kw/M);
B – ob. 2a J.17 (nr inw. 13/J/Kw/M). Rys. A. Zyśko.

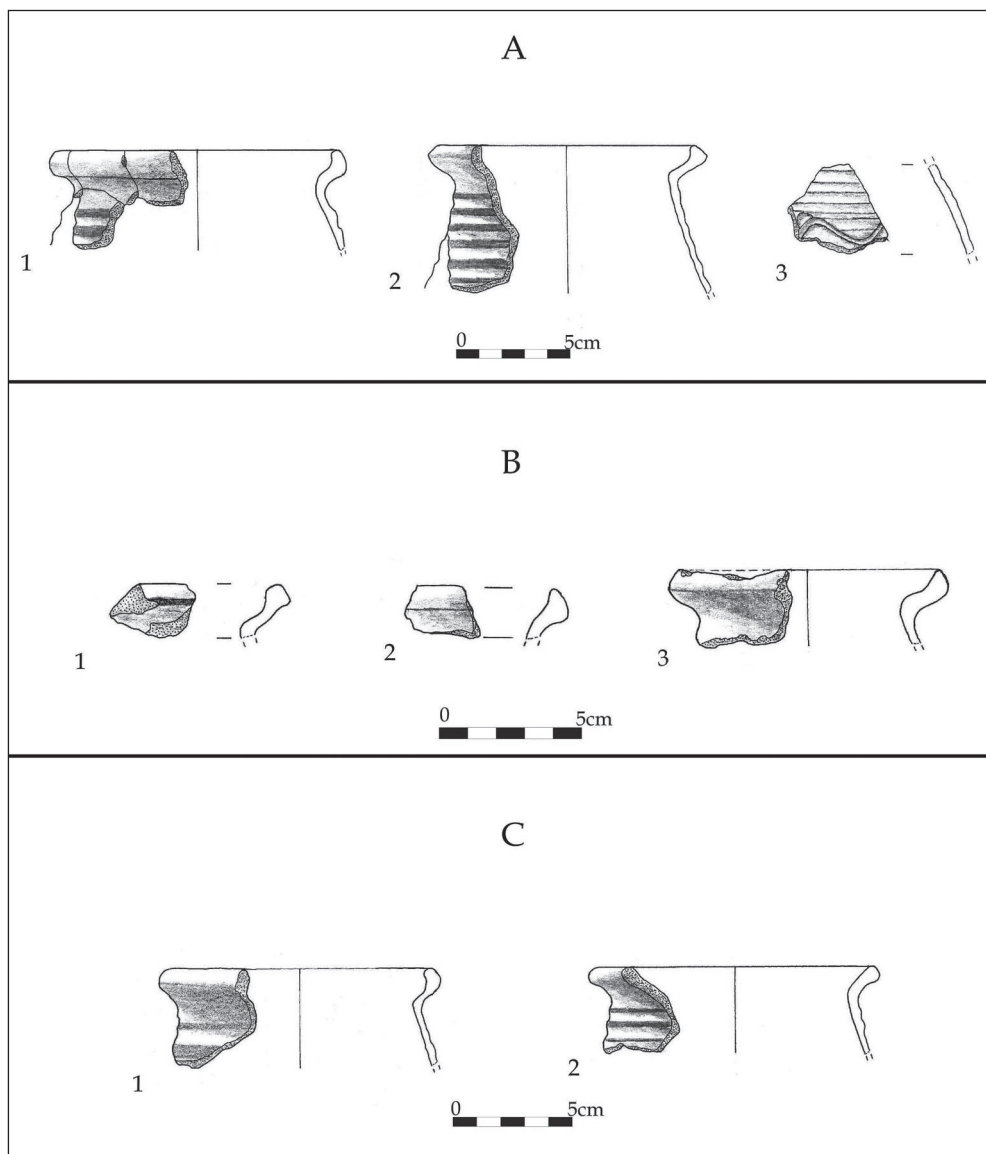
Ilustr. 6. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 1 J.17 (nr inw. 5/J/Kw/M); B – ob. 16 J.15 (nr inw. 57/J/Kw/M). Rys. A. Zyško.

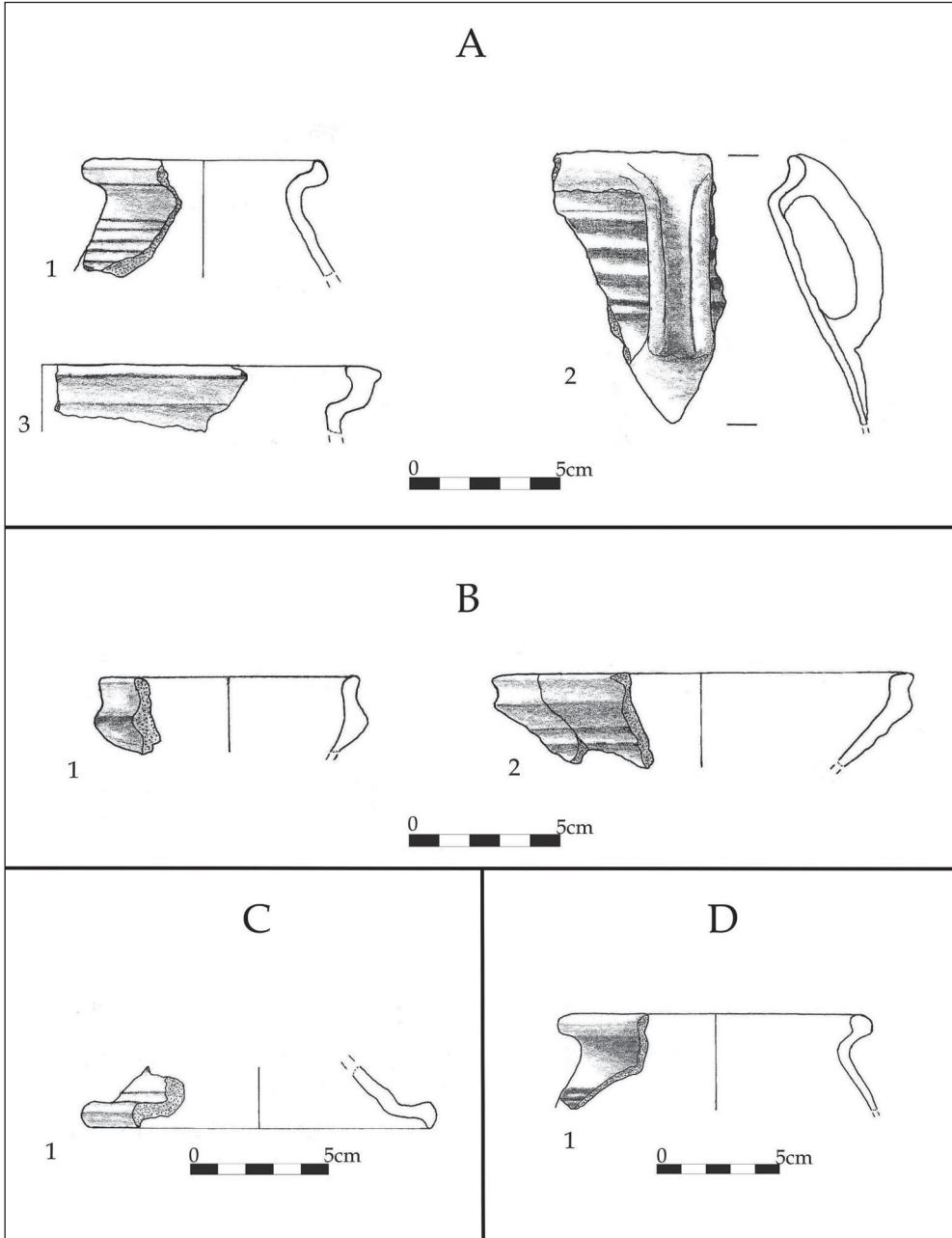
Ilustr. 7. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 11 J.15 (nr inw. 43/J/Kw/M);
B – ob. 1 J.16 (nr inw. 65/J/Kw/M). Rys. A. Zżyško.

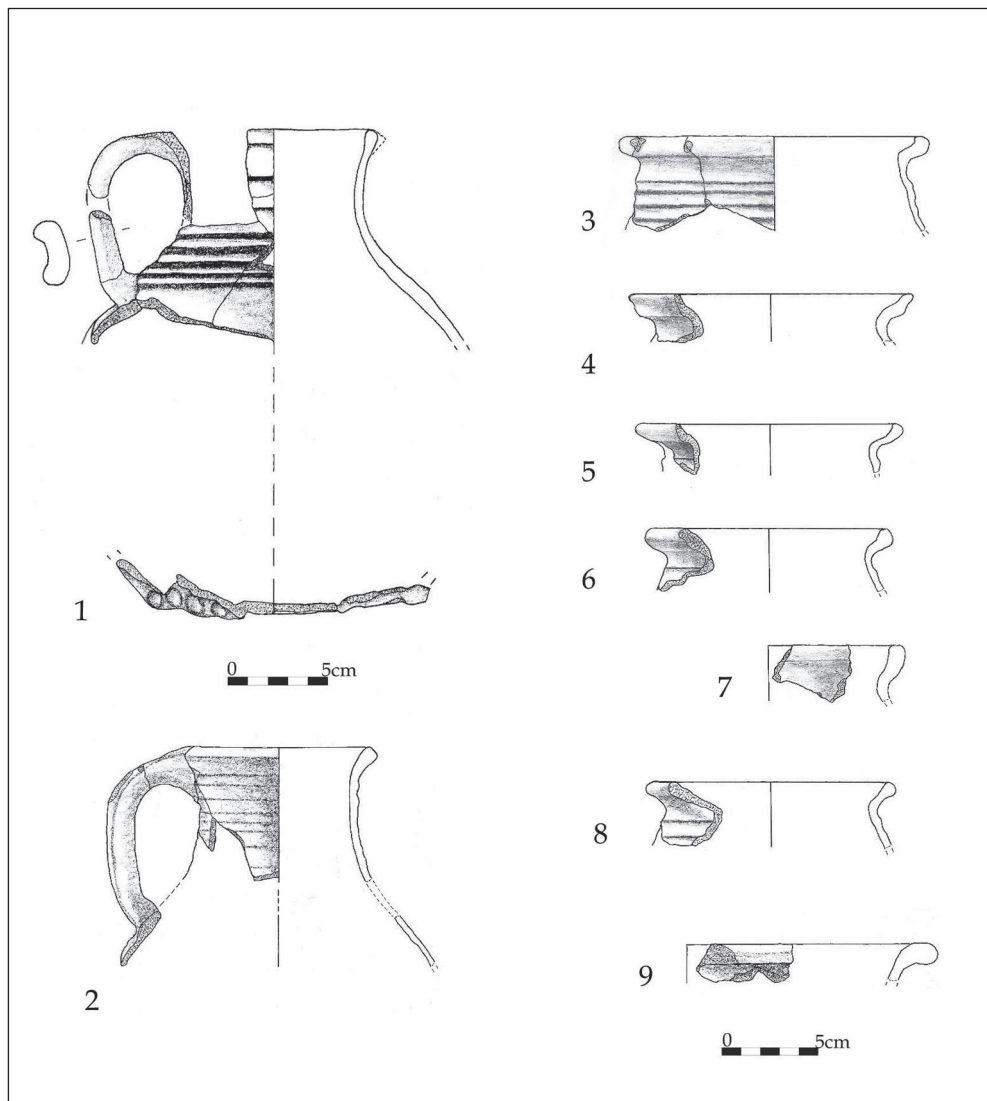
Ilustr. 8. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – w-wa V J.15 (nr inw. 56/J/Kw/M);
B – w-wa A J.17 kamienica (nr inw. 67/J/Kw/M). Rys. A. Zyśko.

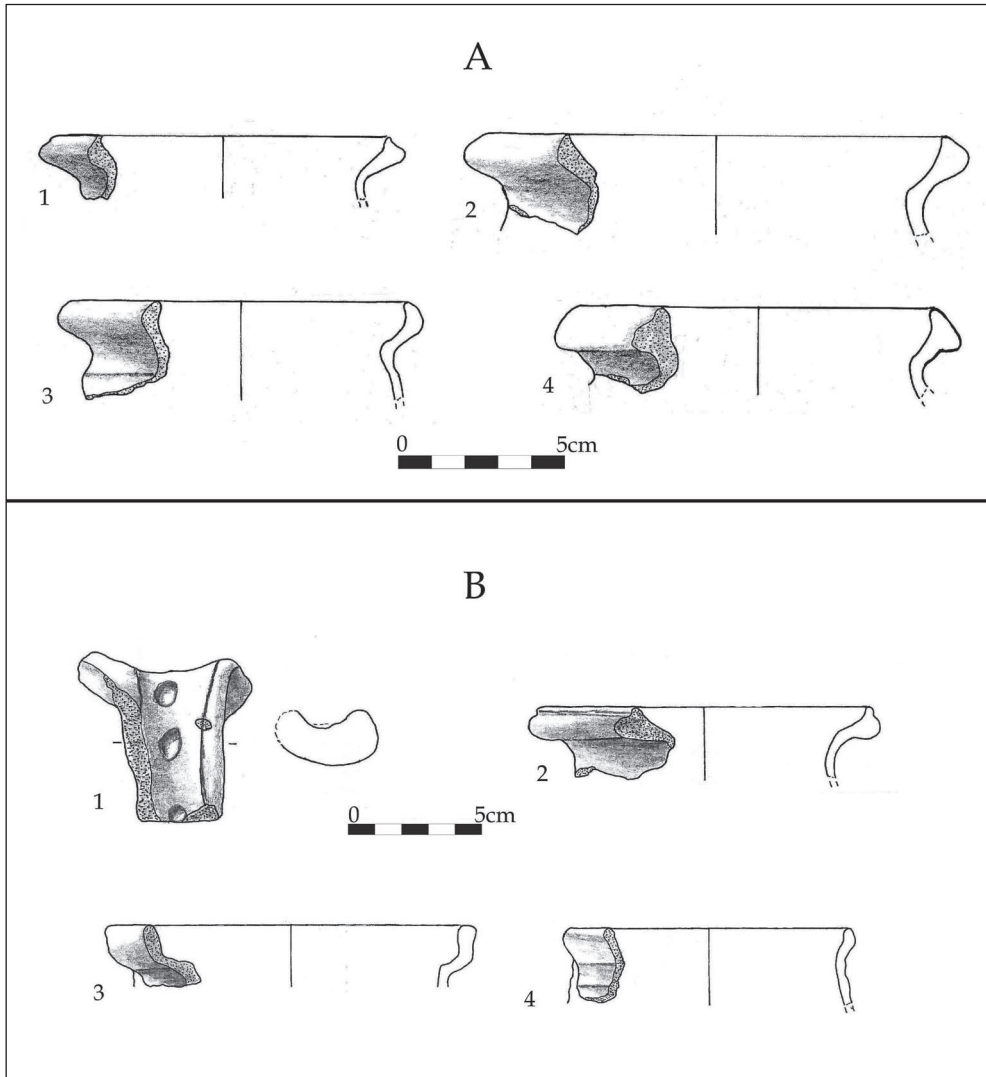
Ilustr. 9. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 19 J.12 kamienica (nr inw. 26/J/Kw/M);
 B – w-wa III J.12 kamienica (nr inw. 40/J/Kw/M); C – w-wa III J.15 (nr inw. 54/J/Kw/M).
 Rys. A. Zyśko.

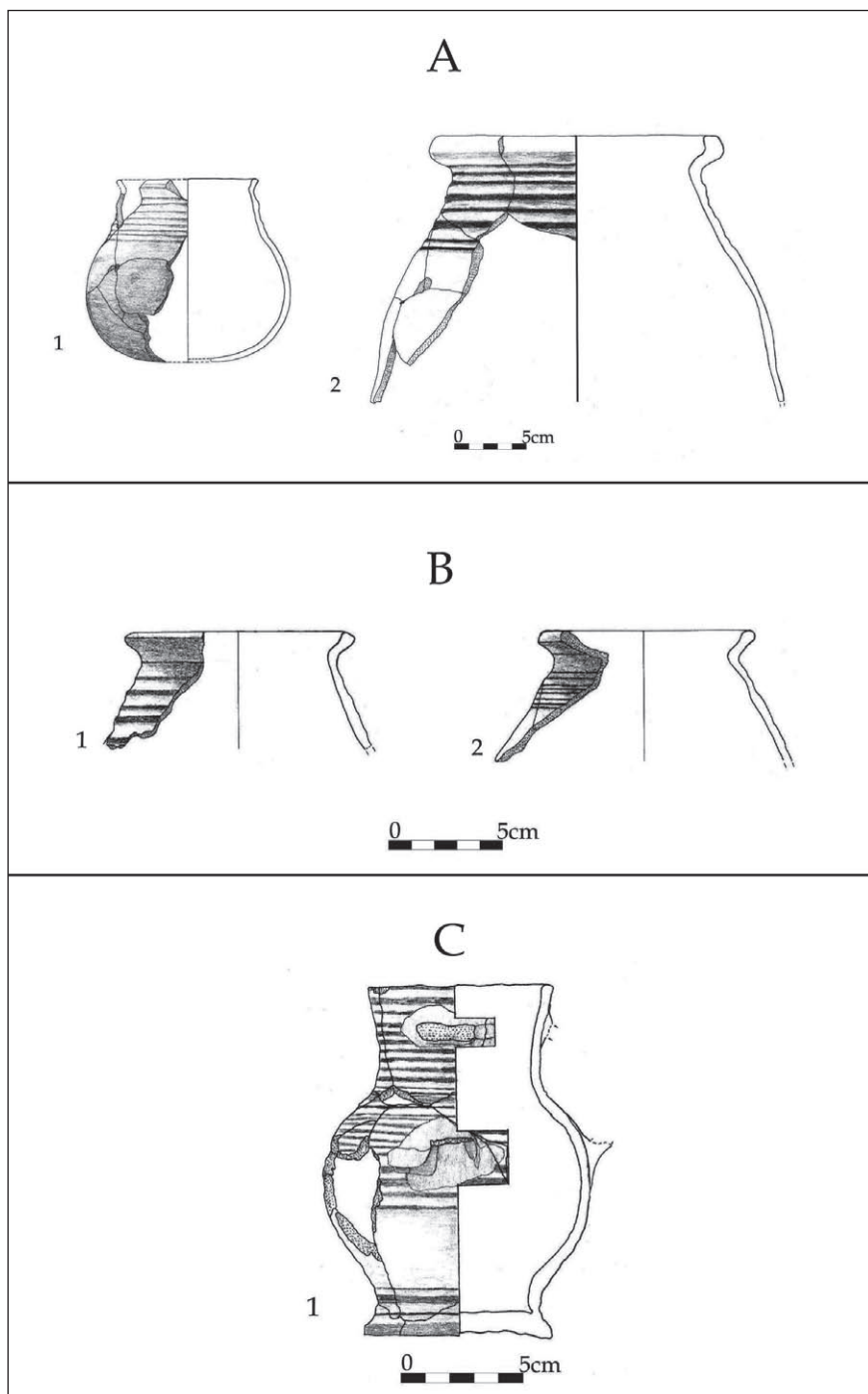
Ilustr. 10. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 6 J.15 (nr inw. 42/J/Kw/M); B – ob. 3 J.15 (nr inw. 49/J/Kw/M); C – ob. 10 J.12 kamienica (nr inw. 36/J/Kw/M); D – w-wa I J.15 (nr inw. 53/J/Kw/M).
Rys. A. Zyśko.

Ilustr. 11. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: w-wa II J.15 (nr inw. 55/J/Kw/M). Rys. A. Zyško.

Ilustr. 12. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 2a J.17 (nr inw. 13/J/Kw/M); B – w-wa I J.16 (nr inw. 66/J/Kw/M). Rys. A. Zyško.

Ilustr. 13. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 1 J.17 (nr inw. 5/J/Kw/M); B – w-wa II J.15 (nr inw. 55/J/Kw/M); C – ob. 6 J.15 (nr inw. 42/J/Kw/M). Rys. A. Zyśko.

